

ԱՍՏՈՒՄԱԲԱՆԱԿԱՆ

ՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒՄԱԲԱՆԱԿԱՆԻՑԻՆ

ՅԱՂԱԿԱՆ ՇՆՈՐՀԱԿԱՑՈՒՅԹ

1. ԽՄԱԼՍ ԵՒ ԳԱՂԱՓԱՄ ՇՆՈՐՀԱՑՈՒՅԹ. — Ասուածայ և կրօնից մասին ճառող գիտութեան մէջ, հասարակ բաները այլևս իրենց սովորական նշանակութեան մէջ չեն մամար, այլ յատկացեալ ե մասնաւորեալ նշանակութիւնները կ'առնեն, այդ նշանակութիւնները միայն կը ցուցնեն կրօնական կիրառութեան մէջ, թէն անոր համար չեն կորուսի իրենց բնական, բառական և նոխնական իմաստները, Այսպէս պէտք է իմանալ նաև չնրիաց մասին, որուն համար կը գրէ Աւետարանիչը թէ «Ծնորհն» ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի եղին (Յովէ. Ա. 17), Խոհ Քրիստոսի միջնացաւ հաստատած չնորհնը Աստուածէ բանաւոր արքածին ձրիարար տրուած գերբնական պարզեան է՝ վերաբերմաք հոգեւոր կիանքի: Էտկան համագամանքները որոնք այս ասմաննեմէն կը մտաքարեւուին, ասոնք են. Պէտք է որ Ծնորհնը բնական ձիքերուն վրոյ տևելցւած պարզե մը ըլլայ, Ծնորհնաց պատճառը և առուիչը ինքն Աստուած ըլլայ, Ծնորհնաց նպատակը յատիտենական կետն ը ըլլայ, ի գեղ էք անոնց վրայ տևելցնեն նաև այս, որ վաստակուոր կամ արդիւնարար պատճառը, այսինքն նաև որուն արդիւնքով կը արուի Ծնորհնը, ըլլայ ինքն Քրիստոս, զաք Աւետարանիչը մեղի ցոյց տուած իրեն միջնորդաւոր պատճառ, որ ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի եղին: Որով խնդրոյ առարկայ այս Ծնորհնը ինչպէս ըսինք, գերբնական պարզե մըն է, այս պատճառաւ բոլոր աստուածային պարզեները, որոնք բնական են կամ համարնական, Ծնորհնաց այս ճառէն արտաքայ կը մնան: Խակ Ծնորհնը որուն մասին կը խօսինք, յաճախ կը կոչուի Ծնորհն Քրիստոսի, որպէսզի իրուր միւս չնորհներէն գանազաւուի:

2. ԾՆՈՐՀԱՑ ՏԵՍԱԿԱՆԱՐԴ. — Վայց ատկից առաջնակեր շատ են, և որպէսակ անոր վարդապետաթիւնները երրեմ իմացուածի գետուարութիւններ անհետած են, թէ առոր համար և թէ սիար իմացուածին անտեղութիւններէն զերծանկած համար, հետազոտական նոր յարանաւանութիւններ կազուած են, իսկ այս վասնզները, որոնց կ'ընդհանի Ծնորհնաց վարդապետաթիւնը, յառաջ կու գու մէկ կողմէ մարդուն ազատաւթենէն և միւս կողմէ Աստուածոյ անամասն իմացուաթենէն և բարութենէն, զի ինչպէս իր անզը ըսինք մարդուն ազատաւթեան և Աստուածոյ գիտութեան կամաց մասին խօսած ատենիփո, գիտար է զանանց համաձայնենենել իրարու նետ, և այդ գմաւարութիւնները կ'ամբին ա'լ աւելի երբ անոնց վրայ կ'աւելինայ Աստուածոյ կողմէ ներգործականի և սովորականի, որոնցմէ առաջինը կը առնի պարզապէս բարի գործերու և երկրորդը կերպապէս սրբութեան գործերու, ուսկից յառաջ կու գոյ և Սրբարար անունը, որով կը յարջնորդուի ընդհանրապէս: Ներգործականն է պարզապէս բարի գործել, կարող լինելու համար օգնելը, իսկ սրբարաբը, այն պարզե որով մարդ հասարակէն վեր կը բարձրանայ, և իր գործերն ու կացութիւնը բիունակունէն առեւնիք կը ստանակ վարձեն և հաստացման և իր ձեռքական վակին առաջականացնի: Գերբնական այս կացութիւնը լաւագոյնն կը բացայացնի երբ յիշենք ինչ ոք ըսէնք սակեղծագործութեան առթիւ, թէ Աստուած ի սկզբան մարգուն տուած բնականէն անդրագոյն կամ գրիթէ գերբնական կացութիւն մը, թէ մարդը անկէ վար ինչաւ Ադամի մեղաքը, և թէ վերստին ելաւ նոյն բարձրաւթեան Քրիստոսի Քրիստութիւնիամբ:

3. ՈՒՐԻԾ ՏԵՍԱԿԱՆԱՐԴ. — Բայց ատկից զատ կան ուրիշ աեսակներ ալ, նոյն Ծնորհնաւոր Ծնորհնը և շնորհնարեր Ծնորժն է: Առաջինը կը պարզեւուի յօշուա ու ըրիներուն և անուղղակի կերպով միայն

գենթադրէ տառաւածային սէրը. այսպիսի ևն նորհք Բժշկութեանց, Շնորհէ հրա. շագործութեանց հայլն, իսկ երկրորդը կը միացնէ մարդք Առաւելոյ հետ. Այս բաժնումը ըստ վախճանին է: Իսկ ըստ եղանակին անոնք իրարմէ կը արարերին իրը ներքին և արտաքին: Արտաքինները մարմնով կատարուած զօրծողութիւններ են, իսկ ներքինները անոնք են որ մարդուն հոգիին մէջ միայն կը կատարուին հոգերանական հզանակաւ: Ներգործականը և Սրբարտը զարս յիշեցինք վերի (բայց ձեմնաւելէ) են երկաքանչիւրը, որոնցմէ սրբարտը նորին կը բաժնուի առաջինի կամ երկրորդի, առաջին երր նոր նորհք մը սկզբանաւորութիւնն է, երկրորդ՝ երր արդէն ընդունուած չնորհաց աճումն է:

4. ԳՐԱԶԵՎԱԼ ԱԽԹԻԾ ՏԻՍԱԿԻՆԵՐ. — Շատ աւելի են ներգործականին ստորաբաժնեան աեսակները, ըստ արարեր տեսակներու: Ըստ նպաստակին՝ կը զանազանուին՝ լուսուարութեան չնորհը, որ միաքը կը զօրացնէ, և ազդեցութեան չնորհքը, որ կամքը կը շարժէ: Ըստ ենթակային, կը զանազանուին՝ մաքի չնորհը և կամքի չնորհը, որոնք ուրիշ անուններով կը նոյնանան վերիններուն հետ: Ըստ արգասիքին՝ կը զանազանուին թշչական չնորհը, որ բնութեան ակարութիւնները կը դրսմանէ, և վերբերական չնորհը, որ բժշկուածք գերրանականին կը բարձրացնէ: Այս երկուքը յանախ ի միասին կը ճշշմարտուին, Ազատութեան հետ յարաբերութեան աեսակետով, կը զանազանուին շարժիչ չնորհը և օգնիչ չնորհը, կամ գործիչ և որդակից, կամ նախապատրաստիչ և ընթացակից չնորհները, որոնք չորսն եւ կրնանք իրը նոյնանան նկատելի թէն անոնք որ նրարսւթեանց մէջ կը սուզուին՝ իրարմէ արարեր կը նկատեն զանոնք: Ըստ արգասաւարութեան, կը զանազանուին բանակոն չնորհիք և գործունեայ չնորհք: Առաջինին արդիւնքները չեն հշմարտուիր մարդուն ազատութեան համար, իսկ երկրորդին արդիւնքները կ'իրականանան ճշմարտապէս և իրավէս: Յանականը՝ իր կարգին, կրնայ ըլլաւ հեռաւոր և մերձաւոր: Մերձաւորին

արդիւնքն է անմիջական, իսկ հեռաւուրինը յարակցական՝ ուրիշ վիճակներու հետ, զոր օրինակ ազօթքի հետ: Մերձաւորը սովորութիւն է կոչել նուև շնորհ առաջին ներգործութեան, իսկ հեռաւորը՝ շնորհ երկրորդ ներգործութեան: Դրինք այս բաժանուամենքը իրերէ հմտութիւն նըրութեանց, զորս հարի կ'ըլլաւ որդածել վարդապէտաւթեանց մէջ: բայց մնաք ջանանք շարունակել մեր խօսքը, գործածելով դիւրիմաց բառեր:

5. ԱՌԱՋԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ՊԵՂԱԳԱՆՔ. — Շնորհաց վարդապէտութիւնը արեկելքի մէջ չունի ոչ սխերիմ հակառակոզներ և ոչ նրամժիս պաշտպանողներ: Արեկելիան Եկեղեցինները ցաւական համարեցան այս մասին ընդունիլ միայն Աստուածային Շնորհաց գոյութիւնը իր ընդարձակագոյն առան մէջ և չյուղել անոր արարերութեան և հանգամանաց խնդիրները և ոչ ալ մարդուն պատութեան կամ Աստուածոյ կարողութեան հետ յարաբերութեան հարցերը: Մինչեւ այսօր այնոյն այդ աւանդութիւնն է որ կը ուրիշ անոնց մէջ այդ մասին: Այդպէս չեղաւ սկսայ արեմեաց մէջ, ուր կանուխ սկսան վարդապէտական նըրութիւնները, և հետզհետէ անցցան: Ումանք մերժեցին, ուրիշներ հաստատեցին աստուածային շնորհաց ներգործութիւնները, անոնց ազատութիւնը և արգասաւարութիւնը և յարաբերութիւնները՝ մարդուն ազատ կամքին հետ: Այդպիսիններուն առաջնորդ եղաւ նախ Գեղագոս Բրիտանիացի, եւ գարաւն, որուն վարդապէտութիւնը եւ արդասաւարութիւնը և յարաբերութիւնները՝ մարդուն ազատ կամքին հետ: Այսպիսիններուն առաջնորդ եղաւ նախ Գեղագոս Բրիտանիացի, եւ գարաւն, որուն վարդապէտութիւնը եւ պէտք չունի չնորհաց, և երերորդ՝ Շնորհաց պարզեւումը Աստուածի չափուած է բնական գործոց բնական արժանիքաց համեմատ: — Այս երեք նշանաբանները կը հիմէին երեք սկըզբունքներու վրայ, նախ թէ Շնորհաց կառակորութիւնը կ'եղծանէ ազատութիւնը և ճակատագրականութիւնը կը չինի: Երկրորդ թէ Աստուած անհատին բաներ չի երածաւ յառաջ կարելի չէ ննթադրել

Հրամաններ, որոնց կատարմամբ կը ըրդէ
ուի Ծնորնաց, և երրորդ՝ թէ Աստվածա-
զանի աշառութիւններ և իր շնորհները
գրական արժանիքաց համար միայն կու-
տայ: Այսուհանդեր ի սպառ զուզեց տն-
ուրտնալ շնորհաց գոյութիւնը և չափով
մը կորեառութիւնը: թէ իր ժարդապիտ
տութիւնը այս ժաման միշտ փոփոխու-
թիանց ենթարկեցաւ: զի ասիս ոչ մէկ
կերպար կորեար կը համարէր շնորհը-
յառու բառաւ թէ առառածային շնորհը
նոյնինքն ընութիւնն է և մարդուն ազատ
տութիւնը, և իրարժէ զատելով կորեաց
լը, կամենալը և գործեր, տաղինը Աս-
տվածայ կը վերաբերէր իսկ վերջինները՝
մարդուն: Ենուած իրեն Ծնորն համարեց
որէնքը և գրդապետութիւնը, Քրիստոնի
քրիստուկը և մեզաց թօղութիւնը: Եւսոկ
յառու ընդունաց Աստվածէ պարզեւուած
և մարդէն ընդունեւած ներքին յօւսուու-
րութիւն մը՝ ոչ թէ սկսելու, այս ուուր-
տելու համար բարի գործերը, ոչ թէ իրե-
քի արքար, այս իրեն վորքը: ոչ թէ իրեն
կարեւոր բան մը այս իրը տառելու դի-
ւութիւն: Գեղագիւան վարդապետութեան
այս շարսատաբիւնները օրինակիցին հայ-
ութիւն են ամսութ տարբեր ձեւերով և զանոնք
գույքին և թաճառապետներ կես նեթանու-
ակն և հրեական և կիսաքրիստոնէական:

8. ԿիլմԱԳԻԱԴԿԱԽԱՆՔ. և Գեղագիւղի
Խետադներէն սմանք ուզեցին մերժել
անոր սկզբունքները և պատճեռ
նել թէ հաւատքին և փրկութեան սկիզբը^ը
արդէն է, իսկ կատարումը՝ Առավեմէ,
և իր հաւատքի սկիզբ համարեցին հոււ-
թեան բարեկայտական իշխանը, փըր-
կաւթեան բազմանքը և աստվածութին
դրութեան հայցունամք: Ասոնք կոչուեցան
կիրապեղութեանք, Գեղագիւղ սկզբունք-
ները կիսենան համար և սկզբան տեսաց
շարքիր առ մէջ գտնուեցան նաև ամանամասու-
նուկին ականաւոր վարդապետներէն ս-
մանքը Առանց հակառակորդներէն եղան
սմանք որ հուկառակ ծայրայիշութեամբ
ալլորեալներուն վարդապետեցին թէ մար-
դուն փրկութիւնը արդիւնք է Աստվածոյ
բացարձակ համարէն, որ առանց որեւէ
նկատումի փերարերմամբ իւրաքանչիւրին

գործերուն, կը սահմանէ սմանք փառքի
և ուրիշները դատապարտութեան, սմանց
կ'առատացնէ իր շնորհները, և ուրիշնե-
րուն կը զլանայ զանոնք. Ասոնք են ա-
նոնք որ նախատառնմանսկան են կոչուած.

7. ԿԱՐՈՒԹԻ ԲԱՂՈՔԱԿԱՆԻՑ 1:8 | ՄԱ-
ԱԽՆ. և Արեմատքի թողոքականք. հե-
տեղի կատար և Կարգինի, այս մասին,
իրենց համախնակերպ միջամբն, սփառ և
սուցաններ ունեցան այս հարցին վերա-
բերմանը, բայց թէ մորգեային կար-
ծեցալ ազատութիւնը ո՞ին բառ մըն է
անկետ բառութեան վիճակին մէջ, որ ի
հարկէ իր ետեւն չի բերեր ազատութիւնը
այլ բանադատեալ ազատութիւնն Կը ըստ
նաև թէ մարդը ոչ թէ պէտք է ընդդի-
մանայ շնորհաց, այլ պարտի հարկաւո-
րապէս հետեւի տար, որով կ'ուրանան
ընակ ու և գործունեայ շնորհաց առարկ-
ութիւնը, գործունեայ համարդով առ-
հասարակ բոլոր շնորհները, իսկ Աստու-
ծայ հրամանը ըստ ինքնամ անհնարին կը
պատեն և գերիվերոյ քան Աստուծոյ
առած ներգործական շնորհները, և նու-
րուսը. Աստուծոյ յատուկ շնորհաց առ
ջեւ. Ասոնց վրայ կ'աւելցնէր կարգին նաև
նախապահնականաց գրութիւնը իր բա-
ցարձափ առամն մէջ, իսկ որդարոր շնոր-
հաց համար՝ նորազանդները պնդեցին թէ
փրկութիւնը որդարութեան մէջ է և որ-
դարութիւնը հաստատուած է որդարու-
թեան համար Քրիստոսով ձևորվուած մնա-
ցոց Պաղամեան մէջ կը կարածայ, և թէ
ի Քրիստոս հաւատքը միայն բաւական է
արգարութիւնը սահմանու համար, և թէ
անդամ մը ստացուած արգարութիւնը
անկորուս կը մնայ և հաւասոր բոլոր
հաւատացեալներդն մէջ. ու շ'աւելնար և
չի պակսիր ամէն մէկուն մէջ՝ իրենց գոր-
ծերուն պատճառապէ նորազանդներու ու-
սուուցամբն շատ մօտ են կիսանորմէկական
գորդապեառքեան հետեւողները, որոնց
գիտաւորները եղան Միքուէլ Բարոս և
Կուռանելիս Յանոսինիս և Պարքասիոս
կուէնսիլիոս ժեւ. - Ժ. գորերուն, բայց
որովհեան Լատինաց վերաբերոյ մասնա-
ւոր խնդիր մըն է այս, աւելորդ կը հա-
մարենք մասրամասնութիւններ աւելցնենք

Ց.Ի. ԱՌՈՎՄԵԼԿԱՆ ՎԱՐՄԻԼԳՈՒԹՈՒԹԻՒՆ
ԾՆՈՐԸՆՑ. - Ասոնց գէմ Հռովմէական Ե-
կեղեցին այսպէս կը ներկայացնէ իր վար-
դապետութիւնը. 1) Կրկին են տառաւածա-
յին շնորհները, ներգործական՝ որ մարդը
արդարութեան կը պատրաստէ, և որբո-
րոր՝ որ կերպապէս կը կատարէ զայն; 2)
Փրկութիւն արդիւնաւորող տէն ներա-
գործութեան և հաւատքի ոկղունաւորու-
թեան համար՝ տարկ է նախապարաստիչ,
գերբնական և ներքին շնորհքը; 3) Այս
նախապարաստիչ շնորհին կից պէտք է
ընթանայ շարժիչ շնորհը, և այս ամէնս-
քին մէջ հաւարարապէս, թէ՛ հաւատքէ
զրկուած մեզաւորներուն, թէ՛ յայսով և
հաւատքով ընթացած մեզաւորներուն և
թէ՛ արդարներուն մէջ; 4) Խոկ արդարու-
թեան լրումին համար հարկ է որ օգնիչ
շնորհն ալ ըլլայ: 5) Անկեալ վիճակի
բնաւթեան մէջ, մարդս բարոյական հարո-
կաւորութեան պէտք անի, բացի արար-
շութեան և նախախնամութեան պարա-
գաներէն, նաև յատուկ աստուածային
նպաստներու, գիտանու համար բոլոր
ընական հշմարտութիւնները և կատարե-
լու համար բոլոր բնական պատուիրանն-
ները; 6) Բայց առանց այդ մաննաւոր
նպաստներուն ալ, կարող է ճանչնալ ձըշ-
մարտութիւնները և կատարել պատուի-
րանները մասամբ, գոնէ գիւրազայն մա-
սամբ: 7) Կրնայ առանց հաւատքի շնոր-
հաց ալ կատարել ինչ ինչ գործեր ըստ
բարոյական բարութեան: 8) Բայց չէ
կրնար առանց Աստուծոյ յատուկ շնորհաց
յարաւեել ընդունուած շնորհաց մէջ: 9)
Չի կրնար զերծ մնուլ որևէ մնչքէ, բայց
միայն Աստուծոյ գերազանց 4 բացարիկ
շնորհառվէ: 10) Աստուածային շնորհքը
ձրիատուր է, զի բնական զօրութեամբ
կտուորուած բարի գործերը երրեք չեն
արմեր Աստուծոյ շնորհքը: 11) Բայց Աս-
տուած իր ողորմութեամբը իր շնորհքը
երբեք պակաս չ'ըներ բոլոր մարդոցմէ,
կամ մարդկութեան բոլոր անհամներէն
առանց բացառութեան, իւրաքանչիւրին

գրութեան և հանգամանքներուն համե-
մատ: 12) Բայլոր մարդիկ փրկութեան
առհմանուած են և Աստուծոծ ոչ ոք զան
առպարտութեան կը առհմանէ բացարձակ
կամքով, միայն իւրաքանչիւրին մնղքը,
Աստուծոյ նախատեսութեանը մէջ, կը
լինի հիմ ու պատճառը մեզաւորաց դաս
առպարտութեան: 13) Սրբարար Ծնորհէ^ը
հոգիին մէջ հաստատուած պարզի մըն է,
որով կ'արդարանոյ մարդը և կը սրբուի,
կը լինի բարեկամ և սրդի Աստուծոյ և
ժառանդ յաւիտենական կեանքի և կը
սահնայ կարողութիւն գործելու յաւիտե-
նական վարձուց արժանի գործեր: 14)
Մեղաւորը թաղութեամբ մեղաց իսկապէս
կը փսխուի, կը նորոգուի նոգուզ, և կը
զօրանայ առաքինութեամբ: 15) Ամէն չա-
փահաս մարդու հարկաւոր է պատրաս-
տութիւն բարի գործելու, յաւիտենական
կեանքը ստանալու համար: 16) Կեանքին
մէջ հարկաւորը լոկ Աստուծոյ խօսուում-
ներուն վոտախութիւնը չէ, այլ մտաւոր հա-
ւանութեան հաստատութիւնը՝ Աստուծէի
յայտնուած հշմորտութեանց: 17) Հաւատ-
քով ստոցուած արդարութիւնը կը կոր-
ուի մեզզով, որ չարիք ալ կը կոչուի:
18) Բայց կը պահպանուի և կ'անի բարի
գործերով և արժանի կ'ըլլայ մեծագոյն
շնորհաց յաշո Աստուծոյ: 19) Ծնորհաց
այդ առաւելութիւնը անոր կը արուի
ըստ արժանեաց, մինչ սրբարար առաջին
շնորհքը կը արուի ըստ պատշաճի: 20)
Պարզ զշկամը մեզաւորը արժանի կ'ընէ
մեղաց թաղութեան, գոնէ ըստ թէսկան
պատշաճից: 21) Նոյնակտ արդարները
կարող են գոնէ ըստ թէսկան պատշաճից
արժանի լինել շնորհաց յարատեւութեան: 22)
Կրնան այնպէս ընդունիլ առաջին
արբարար շնորհը յօդուած ուրիշներուն: 23)
Ըստ արժանեաց շնորհաց Ծնդունեթա-
թեան պայմանները գլխաւորաբար երկու
նայ նախ որ գործիչը ի կեանս լինի և
ի վիճակի շնորհաց, և երկրորդ որ գործը
ըլլայ պատա, բարի և գերբնական:

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔԵՂԱ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

(Յառումակելի՝ 27)